

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky

VÝSTUPNÝ VZDELÁVACÍ ŠTANDARD PRE ZÁKLADNÉ ŠKOLY

VSTUPNÝ VYDELÁVACÍ ŠTANDARD
PRE GYMNÁZIA, STREDNÉ ODBORNÉ ŠKOLY

(zo slovenského jazyka)

Vypracovala: Mgr. Renáta Somorová

Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 27. augusta 1999
čísлом 1299/99 – 4 s platnosťou od 1. septembra 1999.

ZVUKOVÁ STRÁNKA JAZYKA A PRAVOPIS

Obsahový štandard

1. Spodobovanie.
2. Suprasegmentálne javy: melódia vety, slovný prízvuk, dôraz, pauza, rytmus, intenzita hlasu. Intonácia výrazov a viet.
3. Výslovnosť a pravopis: prídavných mien: radi/rady, zámen: oni/ony, sami/samy, samí/samý, mojím/mojim, čísloviek: jedni/jedny.
4. Písanie i/í, y/ý v koreni cudzích slov. Výslovnosť a pravopis cudzích predpôn a prípon.
5. Interpunkčné znamienka: bodka, čiarka, spojovník, pomlčka, lomka, apostrof, úvodzovky.
6. Korektorské značky.
7. Spisovná slovenčina.

Výkonový (cieľový) štandard

(Požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov.)

- 1.1 Správne vyslovovať a písať slová, v ktorých dochádza k spodobovaniu spoluhlások: na začiatku slova, vnútri slova, na konci slova pri splývavej výslovnosti a pred pauzou.
- 2.1 Poznať a vedieť používať pojmy: melódia vety, slovný prízvuk, vetný prízvuk (dôraz), prestávka (pauza), tempo, rytmus, sila (intenzita) hlasu.
- 2.2 Správne intonovať:
 - vety podľa obsahu,
 - výrazy vyčlenené a pripojené v jednoduchej vete čiarkou (časťica, viacnásobný vetný člen, prístavok, vytýčený vetný člen),
 - vedľajšie vety v podrad'ovacom súvetí v ich rozličnom postavení.
- 3.1 Ovládať výslovnosť a pravopis prídavných mien: radi/rady.
- 3.2 Ovládať výslovnosť a pravopis zámen: oni/ony, sami/samy, samí/samý, mojím/mojim.
- 3.3 Ovládať výslovnosť a pravopis čísloviek: jedni/jedny.
- 4.1 Ovládať písanie i/í, y/ý v koreni najfrekvencovanejších cudzích slov.
- 4.2 Ovládať výslovnosť a pravopis cudzích predpôn: anti-, bi-, di-, dis-, epi-, im-, in-, sym-, syn-, tri-, vice-. Uviesť príklady.
- 4.3 Ovládať výslovnosť a pravopis cudzích prípon: -id, -yl, -ita, -ista, -izmus. Uviesť príklady.
- 5.1 Ovládať písanie bodky za skratkou a skratkovým slovom.
- 5.2 Ovládať písanie čiarky v jednoduchom súvetí: pri pripájaní viacnásobných vetných členov, prístavku, pri vyčlenení citoslovca, oslovenia, pri odčlenení vytýčeného vetného člena.
- 5.3 Ovládať písanie čiarky v prirad'ovacom a v podrad'ovacom súvetí.
- 5.4 Poznať a vedieť používať spojovník, pomlčku, lomku. Vedieť odlíšiť spojovník a pomlčku.
- 5.5 Ovládať podstatu apostrofu a vedieť ho používať (vynechanie hlásky, skrátenie údajov).
- 5.6 Ovládať písanie úvodzoviek v priamej reči, pri uvádzaní citátov.
- 6.1 Vedieť používať značky pri oprave písaných textov.
- 7.1 Poznať správne spisovné výrazy v protiklade s nesprávnymi výrazmi.
- 7.2 Pravopis slov po obojakých spoluhláskach: b, p, m, v, r, z, s. Písanie y/ý po obojakých spoluhláskach: b, p, m, v, r, z, s.

LEXIKOLÓGIA

Obsahový štandard

1. Slovná zásoba:
 - členenie slovnej zásoby (jadro a okraj slovnej zásoby, hovorové a knižné slová, spisovné a nespisovné, zastarané a nové slová, domáce a cudzie).
 - význam slov (gramatický a vecný, jednovýznamové a viacvýznamové slová, jednoslovné a viacslovné – združené pomenovania, frazeologické jednotky).
 - nepriame pomenovania (metafora, metonymia, personifikácia),
 - homonymá, synonymá, antonymá/opozitá.
2. Slovtvorba:
 - tvorenie slov odvodzovaním (príponami, predponami), skladaním, bezpríponové, skracovaním, s opačným (protikladným) významom.
3. Lexikografia:
 - pravopisný, výslovnostný, výkladový, synonymický, frazeologický, slangový, slovník cudzích slov.

Výkonový (cieľový) štandard

(Požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov.)

- 1.1 Ovládať a charakterizovať členenie slovnej zásoby na jadro a okraj slovnej zásoby.
- 1.2 Ovládať a charakterizovať členenie slovnej zásoby na hovorové a knižné (odborné, básnické), spisovné a nespisovné slová (slang, nárečové), zastarané a nové slová, domáce a cudzie slová, citovo zafarbené slová a slová bez citového zafarbenia. Rozoznať ich v texte. Uviesť príklady.
- 1.3 Ovládať delenie slov podľa významu: gramatický a vecný, jednovýznamové a viacvýznamové, jednoslovné a združené pomenovania. Rozoznať príslovia, porekadlá, prirovnania.
- 1.4 Poznať a charakterizovať nepriame pomenovania: metaforu, metonymiu, personifikáciu. Určovať, uviesť príklady, vysvetliť obsah.
- 1.5 Charakterizovať homonymá, synonymá, antonymá (opozitá). Uviesť príklady.
- 2.1 Ovládať a vysvetliť pojmy: základné slovo, odvodené slovo, základ slova, predpona, prípona.
- 2.2 Ovládať tvorenie podstatných mien, prídavných mien, slovies predponou a príponou, tvorenie zdobnením a zveličujúcich slov príponou a bezpríponové tvorenie slov (podstatných mien od predponových slovies), tvorenie slov s opačným/protikladným významom predponami ne-, bez-, tvorenie prísloviak spôsobu od akostných mien, tvorenie skratiek, skratkových slov, značiek. Uviesť príklady.
- 2.3 Ovládať tvorenie slov skladaním.
- 3.1 Poznať a vedieť pracovať s pravopisným, výslovnostným, výkladovým, synonymickým, frazeologickým, slangovým slovníkom, slovníkom cudzích slov. (Vyhľadať heslo, interpretovať ho.) Uviesť príklady na jednotlivé typy slovníkov.

MORFOLÓGIA

Obsahový štandard

1. Delenie slovných druhov z troch hľadísk.
2. Podstatné mená. Plnovýznamovosť. Ohybnosť: skloňovanie. Gramatické kategórie. Vetnočlenská platnosť. Výnimky z rytmického krátenia. Pravopis.
3. Prídavné mená. Plnovýznamovosť. Ohybnosť: skloňovanie, stupňovanie. Gramatické kategórie. Vetnočlenská platnosť. Výnimky z rytmického krátenia. Pravopis.
4. Zámená. Delenie. Ohybnosť/skloňovanie. Gramatické kategórie. Vetnočlenská platnosť. Výnimky z rytmického krátenia. Pravopis.
5. Číslovky. Delenie. Ohybnosť/skloňovanie. Gramatické kategórie. Vetnočlenská platnosť. Výnimky z rytmického krátenia. Pravopis.
6. Slovesá. Plnovýznamovosť. Ohybnosť/časovanie. Gramatické kategórie. Vetnočlenská platnosť. Výnimky z rytmického krátenia. Pravopis.
7. Príslovky. Delenie. Stupňovanie. Vetnočlenská platnosť. Pravopis.
8. Neohybné druhy: predložky, spojky, častice a citoslovčia.

Výkonový (cieľový) štandard

(Požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov.)

- 1.1 Ovládať delenie slovných druhov podľa troch hľadísk: vecný význam (plnovýznamové – neplnovýznamové), ohybnosť (ohybné – neohybné), vetnočlenská platnosť (s vetnočlenskou platnosťou – bez vetnočlenskej platnosti).
- 2.1 Vedieť skloňovať podstatné mená, určovať gramatické kategórie všeobecné – vlastné, konkrétne – abstraktné (rod, pád, číslo, vzor) a určiť plnovýznamovosť. Skloňovať pomnožné podstatné mená, zdomácnené cudzieho pôvodu, nepravidelné ženského rodu: mať, pani, gazdiná. Poznať dvojtvary G sg. mužského rodu a G pl. ženského rodu. Skloňovať neživotné podstatné mená mužského rodu zakončené na -l, -r. Určiť podstatné meno v jednoduchej vete ako vetný člen. Rozoznať cudzie nesklonné podstatné mená jednotlivo aj v texte. Ovládať písanie i/í, y/ý v pádových príponách podstatných mien.
- 2.2 Poznať výnimky z rytmického krátenia pri skloňovaní podstatných mien. (Vzor dlaň: G pl. – básní, vzor vysvedčenie: N až I sg. a pl. – prútie.)
- 3.1 Ovládať delenie prídavných mien, správne tvoriť vzťahové a privlastňovacie prídavné mená z vlastných podstatných mien, vedieť skloňovať, stupňovať (jednoduchým a opisným spôsobom. Poznať pravidelné a nepravidelné stupňovanie) a určovať gramatické kategórie prídavných mien (druh, rod, pád, číslo, vzor). Vedieť pravopis pádových prípon prídavných mien. Určovať prídavné mená v jednoduchej vete ako vetný člen.
- 3.2 Poznať výnimky z rytmického krátenia pre skloňovaní prídavných mien. Vzor páví: vtáčí, kohútí (PSP 1998 s. 119).
- 4.1 Ovládať delenie zámen, vedieť zámená skloňovať, určovať gramatické kategórie (rod, číslo, pád). Poznať základný/slovníkový tvar zámen – N Sg. Vedieť ho utvoriť. Poznať nesklonnosť privlastňovacích zámen: jeho, jej, ich. Poznať kratšie a dlhšie tvary osobných zvratných zámen. Správne používať privlastňovacie zámeno svoj.
- 4.2 Poznať výnimky z rytmického krátenia zámen (neurčité zámená s časticou nie: niečí, niekým).

- 5.1 Ovládať delenie čísloviek na určité a neurčité, na základné, skupinové, radové, násobné, druhové. Určovať druh, uviesť príklad. Poznať a ovládať skloňovanie čísloviek. Určovať gramatické kategórie čísloviek (druh, rod, pád, číslo). Poznať nesklonnosť skupinových čísloviek. Správne písať jednoduché a zložené tvary základných a radových čísloviek slovom a číslicou. Vedieť určovať číslovky v jednoduchej vete ako vetný člen. Ovládať pravopis základných, radových a násobných čísloviek.
- 5.2 Poznať výnimky z rytmického krátenia čísloviek. (V násobných číslovkách tisíc násobný, tretíkrát, druhýkrát).
- 6.1 Ovládať delenie slovies na zvratné – nezvratné, plnovýznamové – neplnovýznamové, ne určité a neurčité. Vedieť rozoznať jednoduchý a zložený slovesný tvar. Vedieť určovať plnovýznamové slovesá (činnostné – stavové, predmetové – bezpredmetové, prechodné – neprechodné). Poznať neplnovýznamové slovesá, ich postavenie vo vete. Pri neurčitých slovesných tvaroch ovládať delenie na neurčitok, prechodník, činné prídavné príslovie, trpné prídavné, slovesné podstatné meno (prídavné minulé a prechodník). Vedieť určovať gramatické kategórie (osoba, číslo, čas, spôsob, slovesný rod a slovesný vid).
- 6.2 poznať výnimky z rytmického krátenia pri slovesách v súlade s učivom (napr. zmúdriť, hlásia).
- 7.1 Ovládať podstatu plnovýznamovosti, neohybnosti a vetnočlenskej platnosti prísloviek. Ovládať delenie prísloviek na miesta, času, spôsobu a príčiny. Určovať jednotlivé, v texte, uviesť príklad. Ovládať stupňovanie prísloviek spôsobu. Vedieť odlišiť vo vete príslovky od druhotných predložiek a častíc.
- 8.1 Ovládať podstatu neplnovýznamovosti a neohybnosti predložiek. Určiť väzbu predložky a daným pádom na konkrétnych príkladoch. Správne používať predložkové spojenia a vokalizáciu predložiek.
- 8.2 Ovládať delenie spojok na prirad'ovacie, podrad'ovacie. Ovládať písanie čiarky v súvetí.
- 8.3 Ovládať podstatu neplnovýznamovosti a neohybnosti častíc. Vedieť vyhľadať častice v texte. Vedieť odlišiť častice od prísloviek a druhotných predložiek.
- 8.4 Ovládať podstatu neplnovýznamovosti a neohybnosti citosloviec. Rozoznať v texte citoslovca ako slová citu, vôle a rôznych zvukov.

SYNTAX

Obsahový štandard

1. Jednoduchá veta. Základné vetné členy. Rozvíjacie vetné členy. Vetné sklady. Polovetná konštrukcia: prístavok. Vety podľa obsahu a členitosti. Interpunkcia.
2. Slovosled. Činitele slovosledu. Objektívne a subjektívne členenie vety. Vetosled.
3. Jednoduché súvetie: prirad'ovacie, podrad'ovacie. Interpunkcia.
4. Zložené súvetie. Interpunkcia.
5. Zápor v slovenčine. Členský a vetný zápor. Mimojazykové prostriedky vyjadrovania záporu.

Výkonový (cieľový) štandard

(Požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov.)

- 1.1 Charakterizovať jednoduchú vetu. Vymenovať základné a rozvíjacie vetné členy (prísudok, podmet, predmet, príslovkové určenie miesta, času, spôsobu a príčiny, prídavné slovo zhodný a nezgodný, prístavok). Určovať ich v jednoduchej vete. Ovládať delenie vetných členov (holý, rozvitý, viacnásobný). Charakterizovať a určovať vetné

sklady (prisudzovací, priradovací, určovací). Tvorit' příklady na vetný sklad. Poznať, správne písať, určovať a uviesť príklady na prístavok.

- 1.2 Ovládať delenie viet podľa obsahu a členitosti. Vedieť ich tvoriť a určovať. (Oznamovacia, opytovacia, rozkazovacia, želacia. Jednočlenná a dvojčlenná.)
- 1.3 Ovládať interpunkciu jednoduchej vety.
- 2.1 Poznať členenie vety na východisko a jadro výpovede. Poznať ich poradie v pokojnom a vo vzrušenom prejave. Poznať významové, gramatické a rytmické činitele slovosledu. Poznať umiestnenie prísloviak vo vete. Vedieť upraviť poradie slov vo vete a upraviť poradie viet v texte.
- 3.1 Odlíšiť jednoduchú vetu od súvetia. Ovládať delenie jednoduchého súvetia na priradovacie a podradovacie. Poznať základy interpunkcie pri písaní priradovacieho a podradovacieho súvetia.
- 4.1 Odlíšiť zložené súvetie od jednoduchého a jednoduchého súvetia a jednoduchej vety. Charakterizovať zložené súvetie. Uviesť príklady. Určiť počet viet v zloženom súvetí s odlišením hlavných a vedľajších viet. Ovládať základy interpunkcie pri písaní zloženého súvetia.
- 5.1 Poznať spôsoby vyjadrovania záporu v slovenčine. Poznať podstatu a prostriedky vyjadrovania členského a vetného záporu. Uviesť členský a vetný zápor na konkrétnych príkladoch.

DEJINY JAZYKA A JAZYKOVEDA

Obsahový štandard

1. Vývin nášho jazyka od praslovanského obdobia po súčasnosť. (Stručný prehľad.)
2. Kodifikácia spisovnej slovenčiny.
3. Slovanské jazyky.
4. Slovenčina ako národný jazyk.
5. Starostlivosť o čistotu spisovnej slovenčiny (jazyková kultúra).
6. Náuka o jazyku. Členenie jazykovedy.

Výkonový (cieľový) štandard

(Požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov.)

- 1.1 Charakterizovať jazyk, reč, písmo. Vysvetliť dôvody vzniku reči a písma.
- 1.2 Vysvetliť pojmy: praslovančina/praslovanský jazyk, staroslovenčina/starosloviensky. Ovládať základné poznatky o hlaholike, cyrilike. Poznať osobnosti Cyrila a Metoda.
- 1.3 Vedieť základné poznatky o vývine slovenčiny od 10. do 18. storočia.
- 1.4 Vedieť základné poznatky o vzniku a vývine spisovnej slovenčiny:
 - bernolákovská a štúrovská podoba spisovnej slovenčiny, reforma štúrovej podoby Martinom Hattalom a Samom Czambelom,
 - osobnosť L. Štúra, založenie Matice slovenskej a troch slovenských gymnázií,
 - spisovná slovenčina po I. svetovej vojne a po II. svetovej vojne.
- 2.1 Stručne uviesť snahy o úpravu pravopisnej normy.
- 3.1 Ovládať delenie slovanských jazykov na východné (ruština, bieloruština, ukrajinčina), západné (slovenčina, čeština, poľština, lužická srbčina), južné (macedónčina, slovinčina, srbčina, chorvátčina, bulharčina).

- 4.1 Poznať spisovnú a nespisovnú podobu národného jazyka (delenie slovenských nárečí, ovládať podstatu slangu, nahradiť v texte nespisovné tvary spisovnými).
- 5.1 Poznať význam Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra a Slovenskej akadémie vied. Poznať význam jazykovedných časopisov a jazykových publikácií.
- 6.1 Charakterizovať pojem jazykoveda. Ovládať členenie jazykovedy (hláskoslovie, lexikológia, tvaroslovie, skladba). Vedieť ich stručne charakterizovať.

SLOH

Obsahový štandard

1. Jazykové dorozumievacie štýly súkromného a verejného styku, umelecký štýl.
2. Informačný slohový postup.
3. Opisný slohový postup.
4. Rozprávací slohový postup.
5. Výkladový slohový postup.

Výkonový (cieľový) štandard

(Požiadavky na vedomosti a zručnosti žiakov.)

- 1.1 Vedieť charakterizovať, rozdeliť a poznať funkciu jazykových štýlov.
- 2.1 Poznať slohové útvary informačného slohového postupu. Poznať rozdiel medzi oznámením a správou.
- 2.2 Vedieť vypísať tlačivá (poštovú sprievodku, poštovú poukážku, telegram, korešpondenčný lístok, dotazník, prihlášku), napísať objednávku, žiadosť, životopis, súkromný a úradný list. Správne písať zámená v liste.
- 3.1 Poznať hlavné znaky opisného slohového postupu (obsahové, kompozičné, jazykové), poznať slohové útvary opisného slohového postupu.
- 4.1 Poznať hlavné znaky rozprávacieho slohového postupu (obsahové, kompozičné, jazykové), poznať slohové útvary rozprávacieho slohového postupu.
- 4.2 Poznať podstatu cieleného rozhovoru (interview). Simulovať interview (oslovenie, kontakt, otázky, poďakovanie, ukončenie). Poznať činitele vplývajúce na bariérový a bezbariérový rozhovor.
- 4.3 Poznať odlišnosti rozprávacieho a opisného slohového postupu.
- 5.1 Poznať hlavné znaky výkladového slohového postupu (obsahové, kompozičné, jazykové), poznať slohové útvary výkladového slohového postupu.